

– Urban VIII og Innocens X – 1648 forskertede sin internationale position gennem sin uforsonlighed. Ligeledes fremhæver han slagsmålet i Wien mellem ‘høge’ og ‘duer’ – kardinal Dietrichstein og den kejserlige skriftefader Lamormaimi, SJ – forud for freden i Prag 1635. Denne episode parallelliseres med Galileis konfrontation kort forinden med den romerske inkvisition, der fastholdt skriften bogstaveligt og støttede sig til Aristoteles og Thomas Aquinas overfor den frembrydende empiri.

Tilpasning til de nye rammer står da som en hovedtese; samme synspunkt anlægger Hsia i sin bog, der sætter sig som mål at behandle fire temaer, reorganisationen af den katolske kirke ovenfra – herunder dens doktriner – vekselvirkningen mellem politik og religion i Europa, den fornyede katolicismes sociale og økonomiske manifestationer og mødet mellem det katolske Europa og den oversøiske verden; beskedent føjer Hsia til, at hvis bogen kan give anledning til debat og forskning, vil den have tjent sit formål. Begge forfattere lægger altså hovedvægten på katolicismens forvandrings- og omformningsproces over et langt tidsspand; Bireley fra 1450, da den interne, humanistiske kritik i Italien fik mæle, frem til 1700; Hsia derimod 1540, da jesuiterordenen grundlægges og frem til dens opløsning i Latinamerika 1767, et træk, der således nærmest får symbolsk betydning.

Som det vil fremgå, behandler begge bøger de samme emner og uden større forskelle. At anmelderen vil give Bireley fortrinnet beror på, at hans perspektiv har større og mere generel gyldighed. Om etiketterne *refashioning* og *revival* helt dækker forløbet, får stå hen; tilpasning, modernisering og ajourføring under indflydelse af ydre impulser vilde måske indfange pointen bedre.

E. Ladewig Petersen

LENA TÖRNBLOM: Kastelholm, en nyckel till Sverige. Ett slottsläns politiska och militära betydelse åren 1470-1523. (Bibliotheca Historica 11. Finska Historiska Samfundet) Helsingfors 1996. 204 s.

»Nøglen til Sverige,« således beskrev linköpingbispen Hans Brask Kastelholm slot for Gustav Vasa i 1525. Lena Törnblom har valgt at lade denne betegnelse dække hele perioden 1470-1523, og ikke blot Gustav Vasas første tid ved magten.

Emnet for Lena Törnbloms afhandling er Kastelholms slot og slotslens politiske og militære betydning på regionalt og rigsplan. Der gives ingen forklaring på den kronologiske begrænsning – fra Sten Sture d.æ.'s valg til rigsforstander til afslutningen af oprøret på Ålandsøerne og Gustav Vasas kongevalg – men den er vist tildels bestemt af det skriftlige kildemateriale. Slottets tidlige historie er dårligt kendt, og der er stadig tvivl om grundlæggelsestidspunktet og dateringerne af de ældste byggefaser.¹ Almindeligvis antages det dog, at de ældste dele af Kastelholm opførtes i slutningen af 14. årh. Forfatteren vil imidlertid

¹ Jf. Anna-Paula Andersson og Piotr Palamarz: »Kastelholms slotts Södra länga och den sk dubbelrumsläggningen; resultat av de byggnadshistoriska undersökningarna.« Åländsk Odling 48 (1988), s. 35-73. Heri kritiseres en af Törnbloms tidligere undersøgelser af Kastelholm; til gengæld er Anderssons og Palamarz' artikel ikke optaget i literaturlisten i det her anmeldte værk.

ikke lave en antikvarisk og arkitekturhistorisk undersøgelse af slottet, men i stedet sætte det ind i den almindelige historie. Fremstillingen begynder med spørgsmålene om slottets beliggenhed og økonomiske grundlag. Derefter behandles Kastelholm i sturetiden generelt, mens høvedsmændenes sociale status og embedsperioder er skilt ud som et særligt kapitel. Dernæst skildres slottets historie i slutningen af Kalmarunionen. Kastelholms rolle i den senmiddelalderlige svenske fortifikationshistorie får et særskilt kapitel, hvorefter resultaterne samles i et sammendrag. Bogen slutter med en række bilag samt kilde- og litteraturfortegnelser.

Törnbloms kildemateriale er diplomer, fogedregnskaber og krøniker, først og fremmest Sturekrøniken og Peder Svarts krønike om Gustav Vasa, suppleret med arkæologiske og bygningshistoriske undersøgelser af selve slottet. Kombinationen af skriftlige og ikke-skriftlige kilder bør være obligatorisk ved undersøgelser af jordfaste levn. I Danmark er den i mange år praktiseret i forbindelse med Nationalmuseets udgave af Danmarks Kirker, ligesom Rikke Agnete Olsen på denne måde opnåede afgørende, nye resultater i sine borghistoriske undersøgelser.

Törnblom må trods stor flid medgive, at det ikke med sikkerhed er muligt at afgøre hvorledes grundlæggelsen og udviklingen af Kastelholm påvirkede den lokale befolkning. Men det står klart, at slotslenet i perioder må have givet underskud. Når posten som lensmand alligevel altid blev besat med et rigsrådsmedlem, må den væsentligste betydning have været politisk og militær, snarere end økonomisk. Hun tilslutter sig åbent Hans Brasks vurdering af Kastelholm som nøglen til Sverige, uden at overveje om biskoppen udtalte sig i en særlig situation eller bare tog munden for fuld. I stedet lader hun karakteristikken gælde hele den undersøgte periode ud fra ræsonnementet: Stockholm var nøglen til Sverige; Kastelholm var nøglen til Stockholm, ergo var Kastelholm nøglen til Sverige. Det er dog tvivlsomt om ræsonnementet holder. Törnblom påpeger ganske vist betydningen af slottet som base for undsættelses- og forsyningsoperationer til Stockholm, hvis byen blev belejret, men hun argumenterer alligevel for, at tabet af denne base ikke var katastrofal for forsvaret af byen. Dermed forsvinder Kastelholms nøglerolle, selvom slottet alt taget i betragtning må have været et vigtigt støttepunkt.

Alt i alt er der dog tale om en fortjenstfuld undersøgelse af et vigtigt slot og slotslen i en dramatisk periode af Nordens og Østersøområdets historie.

Anders Leegaard Knudsen

Findbücher, Inventare und kleine Schriften des Landeshauptarchivs Schwerin.
Band 3: Findbuch des Bestandes 2.11-2/1 Acta externa. Band 1: Beziehungen Mecklenburgs zu Staaten und Städten des Ostseeraumes. Bearbeitet von KERSTIN RAHN. Schwerin, 1998. 412 s., ill.

Detaljerede arkivregistraturer som den her foreliggende er uhyre nyttige og inspirerende, men desværre sjældne i vore dage. Gruppen af Acta externa omfatter de mecklenburgske hertugers vigtigste udenlandske korrespondance fra begyndelsen af 1400-tallet til 1918, dog med hovedvægten på 1600- og 1700-tallet. Der er tale om både hertugdømmets officielle politiske korrespondance og om fyrstefamiliens mere private breve. Hovedemnerne er politik, diplomati, økonomi og dynastiske spørgsmål. Arkivalierne stammer fra de hertugelige kan-